ROLUL CONSILIULUI EUROPEI ÎN PROMOVAREA ŞI PROTECŢIA DREPTURILOR OMULUI ÎN SPAŢIUL PAN-EUROPEAN

Diana SÂRCU*

РОЛЬ СОВЕТА ЕВРОПЫ В ПРОДВИЖЕНИИ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА ПАНЕВРОПЕЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

За 60 лет существования Совета Европы его основной целью можно определить осуществление единого целостного союза для обеспечения более тесных связей между государствами-членами в целях защиты и реализации идеалов и принципов, являющихся их общим наследием, а также содействие их социальному и экономическому прогрессу. В своей практической деятельности Совет Европы руководствуется тремя принципами: верховенством закона, политическим плюрализмом, защитой прав и основных свобод человека, находящихся под юрисдикцией организации. Защита основных прав и свобод осуществляется посредством ***правового механизма,*** *который является результатом деятельности государств-членов и представлен в форме договоров, принятых в рамках организации, а также* ***институционального механизма*** *защиты прав и свобод человека, в широком смысле этого слова. За период более чем полувека своего существования, в рамках Совета Европы было принято более 200 международных и региональных правовых договоров в различных областях, основные из которых относятся к защите прав и основных свобод человека.*

THE ROLE OF COUNCIL OF EUROPE IN PROMOTING AND PROTECTING HUMAN RIGHTS AT THE PAN-EUROPEAN SPACE

The Council of Europe was created 60 years ago with the aim of achieving a greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realizing the ideals and principles, which are their common heritage, and facilitating their economic and social progress. The given European organization is divided into three areas of responsibility, called pillars: the rule of law, political pluralism, and protection of human rights and fundamental freedoms. Protection of human rights and fundamental freedoms is carried out by means of legal protection which grows out of activity of member states and is presented in the form of treaties signed within the framework of organization, and also institutional protection, thanks to activity of European mechanism of protection of human rights, in the fullest sense of this word. For the period more than half a century of its existence, within the framework of the Council of Europe more than 200 international and regional legal agreements were signed in various areas, basic of which concern protection of human rights and fundamental freedoms.

Consiliul Europei a fost creat în ideea instituționalizării unui factor de pace în lume şi a unei garanții la asigurarea independenței economice a popoarelor şi la progresul lor, într-o perioadă dificilă postbelică. Chiar de la bun început, Mişcarea europeană din mai 1948, organizând Congresul de la Haga, care a pus bazele viitoarei organizații, a lansat prioritatea de protecție a drepturilor omului grație unui text de drept internațional, având pentru state un caracter de constrângere. Congresul a decis că "uniunea sau federația trebuie să rămână deschisă pentru toate națiunile din Europa, care trăiesc sub un regim democratic şi care se vor angaja să respecte o cartă a drepturilor omului". Acest congres a instituit o comisie împuternicită de a redacta un text european asupra drepturilor omului, iar rezoluția finală a proclamat că "pentru apărarea drepturilor persoanei umane şi a principiilor de libertate, Adunarea va trebui să propună crearea unei Curți de Justiție capabile să aplice sancțiunile necesare pentru a impune respectarea Cartei şi că, în acest scop, va fi posibil pentru fiecare cetățean al țărilor asociate de a introduce în fața Curții un recurs contra încălcării drepturilor sale astfel fixate în Cartă".

Anume în cadrul Congresului de la Haga a luat naştere Consiliul Europei, Statutul căruia a fost semnat la Londra la 5 mai 1949 de 10 state europene, ce progresiv în prezent deja numără 47 de state-membre, care potrivit preambulului Statutului sunt state

* ***Diana SÂRCU*** – doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra drept internațional şi drept al relațiilor economice externe, Facultatea de drept, USM.

"ferm ataşate valorilor morale şi spirituale, care sunt patrimoniul comun al popoarelor lor şi sursa reală a libertății individuale, libertății politice şi a supremației dreptului, principii care formează baza oricărei democrații autentice". **Scopul principal** al organizației a fost şi continue după 60 de ani să urmărească realizarea unei unități mai strânse între țările-membre în vederea salvgardării şi promovării idealurilor şi principiilor care constituie patrimoniul comun al lor şi să favorizeze progresul economic şi social al membrilor săi.

În principiu, organizația europeană se întemeiază pe **3 piloni principali**: preeminența dreptului, pluralismul politic şi beneficiul drepturilor omului şi libertăților fundamentale pentru toate persoanele aflate sub jurisdicția sa. Atunci când un stat-membru încalcă în mod grav aceste principii, calitatea sa de membru poate fi suspendată. De asemenea, ca o sancțiune extremă, Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei poate cere retragerea din organizație, sau poate opera chiar o excludere din organizație chiar dacă măsura rămâne una doar ipotetică.

Republica Moldova a ratificat Statutul Consiliului Europei prin Hotărârea Parlamentului nr.522-XIII la 12 iulie 1995, instrumentul de ratificare nr.62 din 12 iulie 1995 şi este în vigoare pentru Republica Moldova din 13 iulie 1995. Este de remarcat că ultimul val de aderări la Consiliul Europei, printre care a figurat şi statul nostru, a fost condiționat de ratificarea Convenției europene a drepturilor omului, ceea ce odată în plus confirmă spiritul şi sigergia organizației.

Obiectivul protecției drepturilor şi libertăților fundamentale este materializat într-o **protecție normativă**, care este rezultatul conjugat al statelor-membre şi formează totalitatea tratatelor adoptate în cadrul organizației, şi o **protecție instituționalizată**, care prezintă o demonstrație elocventă a mecanismului european de protecție a drepturilor omului în sensul cel mai larg al termenului.

Într-o perioadă de mai mult de jumătate de secol de existență şi de funcționare, în cadrul Consiliului Europei au fost încheiate peste **200 de tratate internaționale regionale** în cele mai diverse domenii, dar cele mai remarcabile, bineînțeles, fiind în domeniul protecției drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului.

Sistemul drepturilor omului al Consiliului Europei îşi are izvorul juridic în două tratate principale: Convenția europeană a drepturilor omului şi Carta socială europeană, ambele fiind ulterior completate şi modificate.

Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO). Convenția a fost primul tratat internațional multilateral elaborat în cadrul Consiliului Europei şi ea rămâne pentru acesta din urmă instrumentul, prin excelență, al protecției drepturilor omului, care constituie unul dintre obiectivele fundamentale ale organizației. După aproape şaizeci de ani de la semnarea sa, ea este, după mai multe adaptări şi câteva completări, cel mai elaborat model de protecție internațională a drepturilor omului. Acest text se deosebeşte de fapt de majoritatea altor instrumente internaționale prin implementarea unui mecanism jurisdicțional de control al drepturilor garantate. Originalitatea textului nu decurge de fapt atât din natura drepturilor garantate, care într-un număr mare se găsesc în alte instrumente internaționale, cât din participarea individului la funcționarea mecanismului de garanție, care, la momentul inițial, a constituit o ruptură importantă de la concepțiile clasice ale dreptului internațional.

În anumite țări, Convenția a fost integrată în dreptul național, în sensul că orice individ poate depune o plângere sau formula un apel la o instanță națională sau la o altă autoritate întemeindu-se direct pe dispozițiile sale. Dar chiar dacă o țară nu a integrat Convenția în dreptul său intern, acesta din urmă nu trebuie să fie în conflict cu conținutul Convenției. Pe de altă parte, Convenția nu este definită să înlocuiască sistemele naționale de protecție a drepturilor omului, ci să reprezinte o garanție internațională ce se alătură dreptului de recurs în cadrul fiecărui stat. În acelaşi timp, Convenția recunoaşte cu înțelepciune că cea mai mare parte a acestor drepturi nu ar putea fi nelimitate într-o societate democratică şi că pot fi necesare restrângeri în numele siguranței publice sau al securității naționale, al interesului economic al țării, al sănătății publice şi al moralei, al prevenirii dezordinii şi delicvenței. Ea permite de asemenea statelor, în anumite condiții, ca obligațiile lor să se suspende în caz de război sau în alte situații de urgență. Dar nici un stat nu se poate sustrage obligației de a respecta dreptul la viață, nici interzicerii torturii, a pedepsei cu moartea, a sclaviei şi a retroactivității legilor penale.

Convenția Europeană a fost semnată de către Republica Moldova la 13 iulie 1995 şi ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997[1]. Prin această hotărâre au fost ratificate şi Protocoalele nr.1 adițional, nr.2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 şi 11, instrumentul de ratificare nr.23/97 din 1 septembrie 1997. Este logic de a nu ratifica Protocoalele 9 şi 10[2], deoarece odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr.11[3] ele au fost abrogate. Convenția şi Protocoalele ratificate sunt în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997.

[1] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-55 din 21 august 1997.
[2] Prot. nr. 10 nu este şi nici nu va mai intra în vigoare.
[3] Prot. nr. 11 a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998.

Instrument juridic de largă rezonanţă, Convenţia Europeană constituie un document fundamental în domeniul protecţiei şi garantării drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, atât prin procedura pe care a instituit-o, cât şi prin spectrul larg al drepturilor şi libertăţilor cărora li se consacră recunoaşterea şi garantarea.

Carta socială europeană revizuită din 5 mai 1996. Carta socială europeană revizuită reuneşte sub forma unui singur document drepturile garantate prin Carta din 1961 şi Protocolul său adiţional din 1988, precum şi alte noi drepturi şi amendamente aduse de statele-părţi. Progresiv, ea a substituit tratatul iniţial din 1961. Carta revizuită garantează tuturor indivizilor drepturi economice şi sociale fundamentale, exercitate în viaţa lor cotidiană. Ea a fost adaptată la evoluţia societăţii europene de la 1961 încoace cu următoarele completări : dreptul la protecţie contra sărăciei şi excluderii sociale, dreptul la domiciliu, dreptul la protecţie în caz de concediere, dreptul la protecţie în caz de hărţuire sexuală şi morală ş.a. În privinţa sistemului de control asupra respectării dispoziţiilor Cartei a fost menţinut cel creat prin Carta din 1961 şi anume – Comitetul de experţi, compus din şapte membri, care are competenţa să examineze rapoartele statelor-părţi referitoare la gradul de realizare a dispoziţiilor cartei. Prin Protocolul adiţional din 1995 a fost instituit sistemul reclamaţiilor colective.

Dar în afară de aceste instrumente consistente, în cadrul Consiliului Europei au fost adoptate importante tratate care vin fie să le completeze prin conţinut, fie atribuie drepturilor deja protejate o nouă dimensiune sau o monitorizare specială.

Convenţia europeană pentru protecţia persoanelor faţă de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal din 28 ianuarie 1981. Întrată în vigoare la 1 octombrie 1985, convenţia este primul instrument juridic internaţional care are ca obiect şi scop protejarea persoanelor contra utilizării abuzive a procesării automatizate a datelor cu caracter personal şi care reglementează fluxul transfrontalier al datelor. Convenţia prevede constituirea unui comitet consultativ[4], compus din câte un reprezentant al statelor-părţi şi un supleant, care este responsabil de funcţionarea şi aplicarea convenţiei. La 8 noiembrie 2001, Convenţia a fost completată printr-un Protocol adiţional cu privire la autorităţile de control şi fluxul transfrontier de date, care a intrat în vigoare începând cu 1 iulie 2004.

Convenţia europeană pentru prevenirea torturii şi pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987. Completată prin Protocoalele 1 şi 2, ambele din 4 noiembrie 1993[5], aceasta prevede crearea şi funcţionarea unui comitet internaţional – Comitetul european pentru prevenirea torturii şi pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT), abilitat să viziteze orice loc de detenţie a persoanelor private de libertate de către autorităţile publice. Comitetul este compus dintr-un număr de membri egal celui al statelor-părţi, aleşi de Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei. CPT poate formula recomandări şi sugera ameliorări în scopul îmbunătăţirii, dacă e cazul, a protecţiei persoanelor vizate contra practicilor de tortură sau tratamente inumane şi degradante. Acest mecanism nejudiciar are un caracter preventiv şi aduce un complement important sistemului de protecţie instituit deja prin Convenţia europeană a drepturilor omului.

Convenţia-cadru pentru protecţia minorităţilor naţionale din 1 februarie 1995. Intrată în vigoare la 1 februarie 1998, convenţia este primul instrument juridic multilateral european consacrat protecţiei minorităţilor naţionale. Ea are ca obiect protejarea însăşi a existenţei minorităţilor naţionale pe teritoriul statelor-părţi, prin promovarea unei egalităţi depline şi efective a minorităţilor naţionale, asigurând condiţii proprii conservării şi dezvoltării culturii lor şi prezervării identităţii lor. Sarcina principală de supraveghere asupra respectării acestei convenţii îi aparţine Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei, care potrivit art. 26 poate fi asistat de un comitet consultativ compus din membri care dispun de o competenţă recunoscută în domeniul protecţiei minorităţilor naţionale.

Convenţia europeană asupra exercitării drepturilor copiilor din 25 ianuarie 1996. Această convenţie, în vigoare din 1 iulie 2000, reflectă interesele superioare ale copiilor. Ea conţine un ansamblu de măsuri procedurale care ar trebui să permită copiilor valorificarea drepturilor lor şi prevede măsuri orientate spre promovarea drepturilor copiilor în cadrul procedurilor familiale, derulate în faţa unei instanţe judiciare. Dispoziţiile convenţiei (capitolul III) instituie un comitet permanent, compus din delegaţi ai statelor-părţi la convenţie, competent să examineze chestiunile pertinente referitoare la interpretarea şi aplicarea convenţiei sub formă de recomandări. În plus, comitetul este abilitat să asiste autorităţile naţionale în materia protejată de convenţie.

Convenţia pentru protecţia drepturilor omului şi a demnităţii fiinţei umane faţă de aplicările biologiei şi a medicinii: Convenţia asupra drepturilor omului şi a biomedicinii din 4 aprilie 1997. Aceasta a intrat în vigoare la 1 decembrie 1999 şi a fost completată prin patru protocoale adiţionale: Protocolul

[4] Articolele 18-20.

[5] Protocoalele au intrat în vigoare începând cu 1 martie 2003.

privind interzicerea clonării ființei umane din 12 ianuarie 1998, în vigoare din 1 martie 2001, Protocolul adițional cu privire la transplantul organelor şi al țesuturilor de origine umană din 24 ianuarie 2002, în vigoare din 1 mai 2006, Protocolul adițional referitor la cercetarea biomedicală din 25 ianuarie 2005, în vigoare din 1 septembrie 2007 şi Protocolul adițional cu privire la testele genetice în scopuri medicale din 27 noiembrie 2008, care pentru intrarea în vigoare necesită cinci ratificări din partea semnatarilor. Convenția şi instrumentele sale conex sunt primele acte juridice internaționale în ceea ce priveşte protecția demnității, drepturilor şi libertăților ființei umane contra aplicării abuzive a progreselor biologice şi medicale. Responsabil de aplicarea conformă a acestei convenții este Comitetul Director pentru Bioetică. În plus, la sesizarea acestuia, Curtea Europeană, potrivit art. 29 poate da avize consultative asupra chestiunilor juridice cu privire la interpretarea acestui tratat.

Convenția europeană cu privire la protecția copiilor contra exploatării şi abuzurilor sexuale din 25 octombrie 2007. Semnată cu ocazia Conferinței miniştrilor de justiție ai statelor membre ale Consiliului Europei, care a avut loc între 24-26 octombrie 2007 la Lanzarote, acest instrument este primul care califică drept infracțiune penală abuzurile sexuale contra copiilor, indiferent de locul comiterii lor: domiciliu sau familie, utilizând forța, constrângerea sau amenințarea. Ca şi precedentele, convenția instituie un control asupra respectării clauzelor sale printr-un comitet compus din câte un reprezentant al statelor-părți. Convenția urmează să intre în vigoare după cinci ratificări din partea statelor-semnatare.

Protecția instituțională a drepturilor omului în cadrul Consiliului Europei este asigurată de o serie de organe statutare ale organizației, care nu trebuie confundate cu cele convenționale. Bunăoară, Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin natura sa este o jurisdicție creată printr-un tratat (Convenția europeană a drepturilor omului) şi, prin urmare, este un organ convențional. Chiar dacă legătura sa cu organizația europeană este indisolubilă, ea nu poate fi considerată organ al Consiliului Europei.

Organele statutare sau cele de creație derivată (care sunt create de către organele statutare), toate practic au competențe fie generale, fie sectoriale în materia drepturilor omului şi actele lor formează dreptul derivat al organizației, la care deseori se face apel când se invocă aşa-numitele **standarde europene** în materia drepturilor omului. Evident de acest termen în primul rând beneficiază instrumentele normative, adică tratatele despre care am amintit anterior.

Adunarea Parlamentară a Consililiului Europei. Potrivit Statutului Consiliului Europei Adunarea Parlamentară este organul deliberativ competent să formuleze recomandări cu privire la orice chestiune ce intră în competența Consiliului, competență la care frecvent recurge pentru a se pronunța asupra situației drepturilor omului în spațiul pan-european. În plus, ea este organul responsabil de alegerea judecătorilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei. În virtutea articolului 13 al Statutului, Comitetul de Miniştri "este organul competent să acționeze în numele Consiliului Europei". Acest organ examinează măsurile adecvate pentru realizarea scopurilor organizației prin adoptarea politicilor comune inclusiv în materia drepturilor omului. De exemplu, Comitetul de Miniştri alege membrii Comitetului european pentru prevenirea torturii şi pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Mai mult, Comitetul monitorizează executarea hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului de către state reclamate.

Secretarul General al Consiliului Europei. Secretarul General al Consiliului Europei este funcționarul care deține cel mai înalt rang în cadrul organizației. El răspunde de activitatea Secretariatului în fața Comitetului de Miniştri şi oferă, în special, Adunării Parlamentare, serviciile administrative şi altă asistență de care aceasta ar avea nevoie. Secretarul General supreveghează, în plan administrativ şi bugetar, funcționarea Curții Europene a Drepturilor Omului. În acest scop, el poate solicita statelor-părți la Convenția europeană a drepturilor omului explicații asupra modalității în care dreptul lor intern asigură implementarea efectivă a tuturor dispozițiilor acestei Convenții.

Comisarul European pentru Drepturile Omului. Ideea creării acestei instituții în plan european le aparține Şefilor de Stat şi de Guvern ai statelor-membre ale Consiliului Europei cu ocazia celui de-al doilea Summit care a avut loc între 10-11 octombrie 1997. În consecință, la 7 mai 1999 Comitetul de Miniştri a adoptat Rezoluția nr. (99) 50 prin care a instituit funcția comisarului şi i-a definit mandatul. Potrivit rezoluției precitate, Comisarul European pentru Drepturile Omului are sarcina de a promova respectarea efectivă a drepturilor omului, de a asista statele-membre în implementarea *aquis*-ului Consiliului Europei în materie, de a promova instruirea şi sensibilizarea în domeniul drepturilor omului în statele membre, de a identifica eventuale carențe în legislația şi practica din domeniu. Cu toate acestea, Comisarul nu poate fi sesizat cu plângeri individuale de încălcare a drepturilor omului, dar el poate formula concluzii şi întreprinde inițiative pe baza informațiilor credibile referitoare la încălcările aduse drepturilor omului, a căror victime sunt persoanele particulare.

Copyright©Diana SÂRCU, 2009.